

SÖYLEŞİ-Diyanet'in Kaldırılması da Alevilerin Kırmızı Çizgisi

Serpil İlgün

18 Ocak 2016

Önce Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, cemevlerinin ibadethane sayılmasının kendileri için kırmızı çizgi olduğunu söyledi. Ardından “Alevi ile evlenilmez”, “Babanın 9 yaşındaki öz kızına şehvet duyması annesiyle nikahı düşürmez”, “Nişanlı çiftler ele ele tutuşmamalı” fetvaları geldi. Başta Aleviler olmak üzere, toplumun büyük çoğunluğunda infial uyandıran açıklamaların son halkasını, Başbakan Davutoğlu'nun Cuma namazı düzenlemesi oluşturdu.

Pazartesi röportajında bu hafta, Türkiye'nin ağır ve yoğun gündeminin yeterince irdelenip tartışmaya izin vermediği ve sadece Alevi nüfusunu değil, toplumun tüm kesimlerini yakından ilgilendiren Diyanet açıklamalarını ele almaya çalıştık.

Kamusal hayatın dini kurallara göre şekillendirilmesi çabalarının hız kazanması ne anlama geliyor? Alevi toplumu, bütçesi 6 milyar 482 milyon 979 bin TL'ye çıkarılan, bütçe dışı gelir kaynaklarını, harcamalarını, kamuoyuyla paylaşmayan Diyanet İşleri Başkanı'nın açıklamalarını nasıl değerlendiriyor? AKP, başkanlık sistemi üzerinden gündeme getirdiği yeni anayasada, laiklik ilkesi ve inanç özgürlüğünü nasıl ele alıyor? AKP'nin, irfan merkezleri projesi neyi amaçlıyor? Alevi Bektaşî Federasyonu'nun “savaşa hayır” çağrısıyla 30 Aralık'ta başlattığı dönüşümlü açlık grevleri neden sınırlı kalıyor?

Alevilik üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Serçeşme Dergisi Yayın Yönetmeni, gazeteci-yazar Ahmet Koçak yanıtladı.

Diyanet'in skandal fetvalarını tek tek sormak yerine, “meselenin özünde ne var” diye soralım. Cemevlerinin ibadethane sayılmasının kırmızı çizgi ilan edilmesinden, şehvet fetvasına tüm bu açıklamaların ‘kaygısızca’ yapılmasını neye bağlıyorsunuz?

Aslında her iki başlık da yeni değil. Evlilik, cinsellik meselelerine ilişkin bu görüşler Sünnî İslam alimleri tarafından yıllardır söylenir. Burada önemli olan şu; dinin gerçek anlamda neyi ifade ettiğini değil, meselelerin görünen yüzünü konuşuyoruz. Sistemi devam ettirebilmek, egemenlerin gücünü devam ettirebilmek için geçmişten bugüne Ortodoks dinler kalkan olarak kullanılmıştır. Toplumun bunu görmemesi için işin esası değil, suyun üzerine çıkanlar tartışırılıyor.

Diyanetin söz konusu fetva ve açıklamaları, otoriter-muhafazakar iktidarın ayaklarını daha da sağlamlaştırmayı içeriyor olabilir mi?

Ben zaten sağlam olduğunu düşünüyorum. Osmanlı'yı devralmış bir Cumhuriyetten söz ediyoruz. Evet, Cumhuriyet kağıt üzerinde demokratik-laik olarak görülüyor ama kurulduğu andan itibaren devletin dini var, Diyanet İşleri var. Yani Sünnilik zaten güçlüydü, devlet zaten destek veriyordu. Bugün 6 milyarlık bütçe ayrılan bir kurumdan bahsediyoruz. Diyanet'in yetiştirdiği kişiler, açtığı kuran kursları ve diğer tarikatlara verdikleri destekler, zaten muhafazakarlığın söylediğiniz manada kemikleşmesi için yapılıyor. AKP'nin iktidara geldiği andan itibaren sürekli yapmaya çalıştığı şey zaten bu. Dini argümanlarla, daha açık ifadeyle “şer'i kurallarla” yönetilecek bir model kafalarında var zaten. Son günlerde peş peşe gelen açıklamaları ben biraz da gündemin kaydırılması yönünde bir çaba olarak görüyorum.

Peki Diyanet, AKP'nin seçim bildirgesindeki 'cemevlerine statü tanınacağı' vaadine neden o zaman değil de, şimdi 'kırmızı çizgimizdir' diye itiraz ediyor?

Diyanetin bu görüşü de yeni değil.

Ancak, AKP'nin bunu vaatleri arasına alması ve Diyanet'in itirazını seçimden sonra dillendirmesi bakımından yeni...

Bu doğru. Diyanet'in cemevlerine bakışının sürpriz olmadığını söylemek istedim. Biliyorsunuz, AKP'nin Alevi açılımı 2007 yılında başladı. O dönemde, açılımdan sorumlu AKP'li bakan ve bürokratlar, Alevilerin cemevlerinin tanınması talebi için, "Biz bu konuyu ulemaya soralım" demişlerdi. Ulema kimdi? Diyanet'ti. Diyanet aynı görüşü o dönemde de dile getirmişti. Yani, cemevleri başından beri zaten AKP'nin, dolayısıyla Diyanet'in kırmızı çizgisiydi. Daha doğrusu Alevilik kırmızı çizgisi. O çalıştaylar sürecinde ortaya çıktı ki hükümetin gerçek anlamda Alevi Bektaşî toplumunun sorunlarını çözme gibi bir niyeti yoktu. Eğer olsaydı, "Cemevleri ibadethane sayılmalı mıdır?" diye Diyanet'e sormaması gerekiyor. Bu arada Alevilerin zaten ne Diyanet tarafından tanınma, ne de Diyanet'te temsil edilme gibi bir talebi de yok. Ama Diyanet'in Alevilere karşı rezervi var. Sadece Alevilere karşı değil aslına bakarsınız. Diyanet, Sünni İslam'ın Hanefî mezhebinin içtihatını uyguladığı için diğer bütün din, mezhep ve tarikatları dışlamış vaziyette. Cemevlerine yasal statü tanınmasının 64. Hükümet programına almalarına gelince... AKP, cemevlerine yasal bir statü verecek ama ibadethane olarak tanımamak için kılıf uydurmaya çalışıyor.

Dolayısıyla, açılım retoriğini hâlâ dilinden düşürmese de resmi ideolojinin Alevilik bakış ıAKP döneminde de değişmedi...

Tabii ki. Her ne kadar 12 Eylül yasalarını demokratikleştirmekten söz etse de, AKP'nin demokrasi getirmeyeceği çok açık. Türkiye'nin temel iki meselesi var; Alevi meselesi ve Kürt meselesi. Hem Alevi Bektaşî toplumu, hem Kürt halkı taleplerini yıllardır dillendiriyor ve talepleri çok net. Kürt halkı ısrarla birlikte, eşit yaşamayı, barışın inşa edilmesini istiyor. Alevi Bektaşî toplumu da eşit yurttaşlık talep ediyor. İbadet mekanının tanınmasını çok önemsemiyor, ama kabul görmeyi, tanınmayı, çocuklarının zorunlu din dersine tabi tutulmamasını istiyor. Bunu da sadece kendisi için değil, tüm toplum için talep ediyor. Çünkü laiklik sadece Alevileri ilgilendiren bir şey değil.

Ama tersi bir algı yaratılıyor. Alevi toplumu laikliğin sigortası olarak görülür ve laiklik mücadelesi Alevilerin sırtına yıkılır...

Doğru, böyle bir algı var. Bu mücadeleyi Alevi Bektaşî toplumu verdiği için bu algı oluşmuştur biraz da. Fakat laiklik sadece Alevilere değil, ateistlerden gayri Müslimlere kadar bütün toplumu, bütün kimlikleri kapsayan bir sistem. AKP, özellikle de kendi tabanına, Diyanet'in ya da zorunlu din derslerinin kaldırılması sadece Alevilerin talebiymiş gibi lanse ediyor. Böylece, iki toplumu karşı karşıya getirmenin, kutuplaştırmayı yaratmanın iyi bir malzemesi olarak kullanıyor.

AKP, açılım süreci boyunca, "Aleviler kendi aralarında anlaşamıyor, 40 ayrı sesle karşılaşıyoruz" derken, bir yandan da 'kendi Alevisini yaratma' yönelimine girdi. Bunu ne ölçüde başardı? Sizce de Alevi açılımı aslında 'kendi Alevisini yaratma' projesi miydi?

Hayır tek başına bu değil. Evet, "Aleviler arasında farklı sesler var" vs dediler. Ama hatırlayın, çalıştaydan tam tersi bir sonuç çıktı. "Bunlar anlaşamaz" dedikleri Aleviler, beş

madde üzerinde uzlaştılar. Zorunlu din derslerinin kaldırılması, cemevlerinin yasal statüye kavuşturulması, Madımak Oteli'nin müze yapılması, Alevi köylerine cami yapılmaması ve dergahların gerçek sahiplerine iade edilmesi. Uzlaşılmayan iki nokta vardı; Alevi dedelerine maaş ve Diyanet'in kaldırılması. Bu iki konu özellikle laiklik ve sekülerlik açısından elbette önemli, önemsiz diye söylemiyorum. Ancak hükümet, üzerinde uzlaşılan başlıkların hiçbirine -Madımak'ın müzeye dönüştürülmesi dahil- çözüm getirmedi. AKP'nin kendi Alevisini yaratma çabaları var. Bununla ilgili dernekler, federasyon kurdular. Başarıya ulaşmayacağını kendileri de biliyordu ama "belki bir muhatap çıkarırız" diye düşündüler. Alevi toplumu bu oyunları gördü ve o yapay örgütleri içlerine almadı. Bu oyun tutmayınca yeni oyunlar başladı.

DEVLET ALEVİLERİN ENTEGRASYONUNU HİÇ UNUTMADI

Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, Alevilik hususunda iki kırmızı çizginin altını çizerek, 'Birincisi, Aleviliğin İslam'ın dışında bir yol olarak tarif edilmesi' diyor. Ama zaten Alevileri İslam dışı bir inançmış gibi lanse eden bu hükümet değil mi, ne dersiniz?

Alevi Bektaşî toplumu artık bu tartışmadan bıkmış durumda. "Alevilik İslam içi mi, dışı mı" diye soranlar, "İslam neyin içinde" diye sormalılar asıl. İslam kendinden önceki dinlerden etkilenmemiş mi, kendisinden önceki dinlerden bir şeyler aktarmamış mı, almamış mı?.. Bunları sormalılar. Aleviliği kendi içinde tartışarak, klasik parçala, böl, yönet taktiğini uygulamaya çalışıyorlar. Son 15-20 yıl öncesine kadar Alevi Bektaşî toplumu içinde İslam dışılık-içilik tartışması yoktu. Birileri bunu getirdi, bu toplumun önüne koydu ve bu toplum bunu tartışır hale geldi. Ama bunu tartışmak enerji kaybından başka bir şey değil.

Neden?

Çünkü, benim tanımladığım, yaşadığım bir Alevilik var. Benim yaşadığım Alevilik, bırakalım başka coğrafyaları, aynı coğrafya içinde, aynı bölgedeki bir köy içinde farklı uygulanabiliyor. Bir ocağın uygulamalarıyla başka bir ocak sisteminin uygulamaları farklı olabiliyor. Aleviliğin tarihsel sebeplerden kaynaklanan sürekliliklerinin oluşması ve sürekli baskı altında olduğu için bugünkü dağılımını yaşamaya bir tarafa, biz bu sürekliliklerimizi artık zenginlik olarak algılamaya başladık. "Yol bir, süreklilik 1001" deyimimizin çıkma koşullarını biliyoruz ama bugün artık bu topluma şunu diyemezsin; "Ey Tahtacılar siz niye Bektaşî erkanını uygulamıyorsunuz?" Topluma bunların dikte edilmesi doğru değil. Bugün tam da bundan yola çıkarak yarayı derinleştirmeye çalışıyorlar. Buna karşılık, bünyesinde dergimizi de çıkardığımız Hünkar Hacı Bektaş Vakfı Dergahı ve Postnişin Velîyettin Ulusoy Efendi, Alevi Bektaşî toplumunun sürekliliklerini öne çıkarmadan, temelde birliği sağlamaya çalışıyor. Nedir bunlar? Asimilasyona karşı birliği, toplumdaki diğer demokratik sorunlara karşı birliği... Özellikle de Sünnî devlet anlayışının Alevi Bektaşî toplumuna dikte etmeye çalıştığı, erkanlar üzerindeki -bozulma zaten daha çok erkanlar üzerinden oluyor- saflığın ve arılığın çalışmasını yapmak için bir çağrıda bulundu, bu çağrı önemli bir yanıt aldı. Bugün bu çağrının da gereğini yerine getiriyor.

Görmez, ikinci kırmızı çizginin 'cemevlerinin caminin alternatifi, başka bir inancın mabedi gibi gösterilmesi' olduğunu söylüyor. Bu sözlerle AKP'nin Alevi açılımı, vaatleri ortadan kalmış mı oldu?

Alevi toplumu AKP'nin taleplerini karşılamayacağını zaten biliyor. Görmez ne kadar bunları söylerse söylesin Alevileri parçalamak için AKP'den bir adım bekliyorum. Geçmişten bugüne çeşitli atraksiyonlar denediler. Üç beş yıl önce bir müdürlükten söz ettiler mesela. Dedelere

maaş konusu da, Başbakanlığa bağlı olacak o müdürlük tartışmaları içinde gündeme gelmişti. Dolayısıyla bu süreç hâlâ devam ediyor. Alevi Bektaşî toplumunun sisteme nasıl entegre edileceği konusunu hiçbir zaman unutmadı bu devlet. Dolayısıyla bunlar alttan altta yürütülüyor ama mekanizmalarını tartışıyor. Diyanet'in iki kırmızı çizgi ifadesi hükümetin işini zorlaştırıyor.

Ama bu açıklamalar aslında Hükümetin bakışı /açıklamaları olarak okunuyor, yanılıyor muyuz?

Tabii ki hükümet de öyle düşünüyor ama bir taraftan da kendi yapmak istediğinin önünü tıkıyor. Çok akıllıca bir şey değil çünkü. Diğer taraftan Aleviler zaten mekanı kutsamazlar, öyle bir algı yaratılıyor ki, sanki cemevi kutsaldır. Hayır, cemevi değil, cem kutsaldır. İbadetin kendisi kutsaldır. Cami de, kilise de kutsal değildir Alevi inancına göre. İnsan eliyle, beşer eliyle yapılmış hiçbir şeyi kutsamazlar. Bu kadar net bir biçimde ayrılığı olan bir inancın, ibadethanesinden ziyade aslında ibadeti yargılanıyor.

ALEVLERİN YENİ ANAYASADAN TEMEL BEKLENTİSİ EŞİT YURTTAŞLIK

Yeni anayasa tartışmaları, eğitimden çalışma hayatına gündelik hayatın dini kaidelere göre şekillendirme çabalarının hız kazandığı bir zamanda yapılıyor. AKP cephesinden yapılan açıklamalarda laiklik ilkesinin nasıl şekilleneceği görünür değil ama anayasanın ele alınış biçimini ve yapılan tartışmaları siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

AKP'nin tasarladığı anayasadan Alevilere bir hayır gelmeyecek. Yıllardır “ileri demokratik anayasa” dedikleri, dönüp dolaşp Sünni cenahın beklentilerine yanıt vermekten başka bir şey değil. AKP Diyanet'i kaldıracak mı? Kaldırmayacak. Diyanet'in kaldırılmasını talep etmeyen hiçbir Anayasa çalışması, bizim için demokratik bir anayasa olmayacaktır. Eğer kırmızı çizgiler üzerinden ifade edilmesi isteniyorsa, Alevi toplumunun kırmızı çizgisi Diyanet'in kaldırılmasıdır. Evet, belki Alevi Bektaşî toplumunun bir bölümü bunu söylemez ama pek çok Alevi Bektaşî kurumu gibi bizim de içinde bulunduğumuz kurumun temsilcisi Postnişin Veliyettin Ulusoy, “Gerçek laik demokratik bir ülkeden bahsedeceksek Diyanet'in lağvedilmesi gerekmektedir” diye defalarca altını çizmiştir.

Aleviler, 2007 yılında nasıl bir Anayasa istediklerini söylemişlerdi. Bu geçerliliğini koruyor. Temel vurgu eşit yurttaşlık. Eşit yurttaşlık demokratik bir ülkenin olmazsa olmazı. Bu topraklarda Kürt, Rum, Ermeni, Çerkez, Süryani, Ezidi, Alevi, Sünni binlerce yıl beraber yaşamış. Bu toprak bu toplulukların ortak vatani. Devletin ateist ya da dindar, Kürt ya da Ermeni, bütün vatandaşlarına eşit yaklaşması gerekiyor. Alevi Bektaşî toplumu bu temel prensibi savunmaya, bunun mücadelesini vermeye devam ediyor. Alevi Bektaşî toplumunun örgütsel zaaflarından veya politik konulardaki birtakım zaaflarından söz edilebilir, seçimler döneminde örneğin yalpalıyor olmasından söz edilebilir ama belli konulardaki tutumları değişmedi.

Sözünü ettiğiniz yalpalanmalardan biri de CHP mi? Alevilerin talepleri/hakları konusunda tedirginlik içinde olan, “kırmızı çizgimiz” dediğiniz Diyaneti savunan CHP ne ölçüde sorgulanıyor?

Maalesef pek sorgulanmıyor. Çünkü özellikle Haziran seçiminde Alevilerin oyunu almayı başaran HDP'nin Türkiye partisi olma konusundaki iddiası Alevi Bektaşî toplumu tarafından

yeniden sorgulanıyor. Diyanet'in kaldırılmasını programına alan tek parti olduğu için HDP'ye bir rezerv oluşmuştu. Kasım süreci kaygıları yeniden depreştirdi. Bunu savaşın, katliamların yaşandığı bir dönemde gündemine getirmiyor. Şu an yaşam hakkı söz konusu çünkü. Dolayısıyla statükocu ve Sünniliği devlet merkezinde tutmaya çalışan bir siyasi anlayışı söz konusu olmasına rağmen CHP, Alevi Bektaşî toplumu için ehveni şer olmaya devam ediyor.

CUMA NAMAZI UYGULAMASI, "CUMA TATİL EDİLSİN"E KADAR GİDEBİLİR

'Alevi toplumunun nasıl entegre edileceğinin yol ve yöntemleri düşünülüyordur' dediniz, AKP seçim bildirgesinde de yer alan geleneksel irfan merkezleri o yöntemlerden biri olabilir mi? Nasıl olacağına ilişkin net veriler henüz yok ancak bunun cemevleri üzerinden tarikatlara yasal statü getirme girişimi olduğu yorumlarına katılır mısınız?

Evet, öyle bir tartışma var ancak genel olarak tekke ve zaviyeler konusu o kadar gereksiz bir tartışma konusu ki, çünkü bugün artık Sünni tarikatların hepsi rahatça ortalarda cirit oynatıyor, hepsi güven içinde zikirlerini, ibadetlerini yapıyor. Hiçbir engel yok. İrfan merkezleri denilmesi, biraz devrim kanunları denilen kanunlara dokunulduğunda oluşacak tepkiyi önlemek için gibi geliyor. "Tekke ve zaviye kanunuyla Atatürk laikliği getirmiştir" deniyor ama belirttiğim gibi Türkiye laik bir ülke zaten değil. Yani o yasanın var olması bir şey ifade etmiyor.

Cuma namazı düzenlemesi laiklikten söz edememeyi daha da pekiştiren bir uygulama mı?

Bu da yıllardır fiili olarak yapılıyor aslında.

Yapılıyor ama resmiyet kazanmasının, yasal hale getirilmesinin bir anlamı yok mu?

Cuma namazına ilişkin uygulama zamanla "Cuma tatil edilsin"e kadar gidebilir. AKP'nin kafasındaki yeni Osmanlıcılık tahayyülünü kestiremem ama her yaptıkları şey sonuçta kendi tabanına mesaj vermek. "Bakın cumaya gitmek artık yasal, hükümetimiz bu ibadetimizi özgürce yapma hakkını verdi" dedirtmek. Diğer tabana baskı sadece işyerlerinde değil, günlük hayatın her yerinde yıllardır zaten var. AKP iktidara gelmeden önce de bu vardı.

Bunun topluma yansımaları olmayacak mı, olacak? Bu açıdan tabii ki önemli. Cuma namazları ya da diğer dini uygulamaların tabii ki karşılığı var ve bunun karşısında bir mücadele gelişmezse, gerçek anlamda laik ve demokratik bir ülke/toplum ilkesini gündemine almazsa asıl o zaman hakkın rahmetine kavuştuk demektir. Bakın bugün akademisyenler "insanlar ölmesin" dedikleri için evleri basılıyor, gözaltına alınıyorlar. Dolayısıyla, demokrasi güçlerinin bir araya gelerek mücadele vermesi önemli. Meseleleri tespit etmek veya hükümetin senaryolarını tahmin etmek yerine, onun karşısında kendi senaryomuzu hayata geçirerek, Kürt toplumu, Alevi toplumu ve diğer ezilen, haksızlığa uğrayan kesimler olarak kendi gündemimizi yaratacak bir çalışma yürütülmesi gerekiyor. Çünkü savaş hepimizin canını acıtıyor. Belli ki Erdoğan kendi saltanatını kurmak için -bunun adı başkanlık mı olur, başa bir şey mi olur- her türlü enstrümanları deneyecek. Bazen din enstrümanını deniyor, bazen silah, güç enstrümanını kullanıyor, halkı korkutmak ve sindirmek için elindeki yasal imkanları kullanıyor, yeri geliyor yasaları tanımıyor, basını susturuyor... Bunu söyleyerek, "Nasıl olsa bütün güç ellerinde biz de kaderimize razı olalım" asla demiyorum. Evet bütün güç ellerinde ama bu gücü terse çevirmekte bizim elimizde. Türkiye'de ben inanıyorum ki demokrasiden, laiklikten yana olan önemli bir kesim var. Tek sorun birleşememek.

ORTA BURJUVA ALEVİ TOPLUMU KÜRT SORUNUNDA ULUSALCI BAKIŞA YAKIN DURUYOR

Alevi Bektaşî Federasyonu'nun (ABF) 'savaşa hayır' çağrısıyla başlattığı dönüşümlü açlık grevleri, destek ve dayanışma için kuşkusuz önemli. Ancak sınırlı, dar bir çevre içinde kaldığı yönünde yorumlar var. Savaş karşısında Alevi toplumunun pozisyonuna ilişkin sizin gözleminiz ne?

Burada sıkıntılı bir süreç söz konusu aslına bakarsanız. Alevi Bektaşî toplumunun önemli kurumları açlık grevi ile Kürt halkının yaşadığı sorunlar karşısında hem dayanışma hem de kamuoyu oluşturmaya gayret ediyor. Burada önemli bir kitle var ama başka bir kitle daha var ki başka düşünüyor.

Nasıl?

Yani şu an Doğu'daki savaşı PKK'nin çıkardığı, savaşın PKK'nin lehine işlediği, dolayısıyla destek vermenin PKK'ye destek verme anlamına geleceği gibi bir anlayış söz konusu. Bu tabii kriter değil ama böyle düşünen önemli bir kesimin olduğunu biliyorum. Alevi Bektaşî toplumu yekpare bir toplum değil, siyaseten farklı düşünen bir toplumdur söz ediyoruz. Evet, yol birdir, kendisine Aleviyim diyorsa söyleyeceği değerler aynıdır ama maalesef siyaseten öyle değildir. Kentleşmeyle birlikte Aleviler de sınıfsal, siyasal ayrışmalar yaşadılar. Alevi kimliğinden ziyade, bulunduğu sınıfsal ve siyasal kimlik penceresinden meselelere yaklaşıyorlar. Kürt meselesine, şu an yaşadığımız iç savaş meselesine de böyle bakıyorlar. Ezilen yoksul halk zemininde meseleyi değerlendirenler, bugünkü Alevi Bektaşî Federasyonu vb. kurumlar içinde bu desteği sunan kesimler. Küçümsenmeyecek bir orta burjuva var Alevi toplumu içinde, bunların ulusalcı zemine yakın durduklarını düşünüyorum. Dolayısıyla Aleviler bu meseleye nasıl bakıyor sorusuna tek bir yanıt vermek zor. Ama nasıl bakılması gerekiyor diye sorarsak, Alevi Bektaşî toplumu inanç ve felsefesi gereği, "72 millete bir nazardan bak" diyorsa, hangi millet ezilirse, o milletin yanında olmalı. Yoksul, ezilen halkın yanında olmalı çünkü inancı ve felsefesi onu gerektiriyor.

<https://www.evrensel.net/haber/270332/diyanetin-kaldirilmesi-da-alevilerin-kirmizi-cizgisi>